

Un discurs tempestuós

El País, 13-2-2003

Ponç Puigdevall

El tema sobre el qual Hermann Broch fa que s'organitzi *La mort de Virgili* és la justificació moral de l'art, però també la justificació de l'existència personal de Virgili perquè n'ha fet el sentit i la salvació de la seva pròpia vida: era la recerca d'una transcendència que s'imposés al desgast mesquí i sòrdid de la vida de la quotidianitat. Durant les últimes hores de la seva vida, a través d'un monòleg conduït pels fantasmes de la seva ment, Virgili posa en dubte la base moral de *L'Eneida* i decideix cremar el manuscrit de poema. Davant de la imminència de la mort, l'art li sembla un camí de buidor. Luka, el vell poeta que protagonitza *Crònica de la devastació*, la novel·la de Vicent Usó (Vila-real, 1963) que ha guanyat l'últim premi Andròmina, veu com els bombardejos de la guerra que assetja la seva ciutat li han destruït la casa i li han cremat els originals del seu últim llibre, encara inèdit. A través d'un altre monòleg, i mentre s'instal·la al poble on viu el seu fill, Luka conjectura sobre el paper de l'art quan les circumstàncies històriques fan que tothom se submergeixi fins al cor de les tenebres de la guerra. Però gràcies a les lliçons del seu nét (que també es diu Luka, com si fos l'altra cara del que ell no ha sabut ser per culpa de l'obsessió literària), va descobrir, entre l'horror i l'horror de la devastació bèl·lica, la poe-

sia més pura, despullada i essencial, els petits detalls de la vida a pesar de trobar-se immersos en un procés destructiu. Com Virgili, Luka dubta dels efectes benèfics de l'especulació intel·lectual i, quan s'adona que la mort pot ser propera, li sembla haver recorregut un camí de buidor a la recerca dels llorers d'una fama al cap i a la fi insubstancial.

No se sap, i no té cap importància narrativa, el lloc geogràfic on situa l'acció de la novel·la (tot i que es pot sospitar que la guerra dels Balcans vista per Angelopoulos és un dels referents de Vicent Usó), perquè aquí no es tracta tant de construir una crònica fidedigna de fets documentables com d'incorporar en el relat els viatges reiteratius i centrals dels supervivents de qualsevol batalla, l'anonimat impressionant dels herois miniaturitzats pels conflictes, l'engranatge incomprendible d'unes tàctiques aparentment absurdes. A l'altra banda de la fama, la violència i la misèria que devasta el paisatge de la guerra hi ha la pura il·lusió de contemplar el vel de maia de la infantesa, els jocs a la plaça del poble i l'eternitat més enllà del temps i de l'espai i que el protagonista concreta amb uns versos de Wang Wei: «Tothom dorm cauen flors dels arbres / calma nocturna sota els cingles / sobtadament irromp la lluna / xiscle d'ocell al torrent fresc.» Amb una dosi més exacerbada de realisme, no es pot negar que l'estratègia que segueix Vicent Usó per contrastar el combat entre el bé i el mal no s'allunya gaire del que Mercè Rodoreda practica a *Quanta, quanta guerra...*

A vegades es fa difícil separar el ritme del sermó del ritme de les meditacions del protagonista. Potser hi ha massa passatges que queden al marge del relat, i el que s'acaba preponderant excessivament són els dictats del que s'hauria de pensar, el que pensa l'autor, sobre la guerra, sobre l'exèrcit o sobre els horrors de l'exèrcit a la guerra. El que passa llavors és que hi ha alguna cosa que es trenca, que la màgia narrativa s'esvaeix i els personatges que envoltaven el lector se'n separen fins que l'autor finalitza la seva diatriba. Potser algú pot sentir-se molest pel fet que Usó gosi estirar una mica l'ortodòxia gramatical, però és tan sols una senzilla argúcia visual per dotar de versemblança el monòleg abismal del protagonista i que serveix, també, per donar a les peripècies el

ritme veloç i infernal que adquireixen els episodis bèl·lics. Potser algú podria recriminar a Vicent Usó haver inflat amb massa ímpetu la prosa, haver recarregat amb massa lirisme els aspectes prosaics de la guerra, però després de la lectura de *Crònica de la devastació* també pot quedar la sensació d'un discurs hipnòtic i tempestuós que persuadeix i commou, i la certesa, tal com diu Luka a la primera frase que aconsegueix escriure després de la guerra, que «escriure és acarar-se sempre amb els pitjors fantasmes, amb els reductes més íntimament soterrats de la memòria».